

ضرورت سنجی مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به فرصت‌های شغلی مطلوب از سوی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان

علی کرم‌پور^۱

عبدالنبی سواعدی^۲

مریم عینی^۳

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی ضرورت مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به فرصت‌های شغلی مطلوب از سوی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان و ارائه الگوی مناسب مشاوره و هدایت تحصیلی با تکیه بر نظر خبرگی متخصصان است. برای این منظور پرسشنامه‌ای تهیه و پس از تعیین روایی صوری و محتوایی و اطمینان از پایایی آن، داده‌ها از نمونه‌های مورد مطالعه ۲۴۰ نفر (شامل ۲۰۰ نفر کارآموز و ۴۰ نفر مربی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان) که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند، جمع‌آوری شد. این داده‌ها با توجه به سؤال‌های پژوهش و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، درصد و فراوانی) و آمار استنباطی (آزمون T تک نمونه‌ای مستقل) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتیجه به دست آمده نشان داد که آگاهی کارآموزان از فرصت‌های شغلی موجود در بازارکار در سطح پایینی است. بر همین مبنا، مربیان مراکز آموزشی بر ضرورت مشاوره و هدایت آموزشی در جهت دستیابی به فرصت‌های شغلی مناسب تأکید داشتند. الگوی آموزشی مناسب بر حسب نیازهای بازارکار، طول دوره و شکل نظام، محتوای درسی، شیوه‌های مشاوره با استفاده از نظر اعضای اساتید اعتباریابی شد. در نهایت بر اساس یافته‌های پژوهش، برنامه درسی «مشاوره و هدایت آموزشی با رویکرد آشنایی با فرصت‌های شغلی مطلوب» برای کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای پیشنهاد شد.

واژگان کلیدی: مشاوره و هدایت آموزشی، فرصت‌های شغلی، کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای.

Email: karampour82@yahoo.com

۱. دکتری مدیریت استراتژیک، رئیس دانشگاه علمی کاربردی شوشتر،

۲. کارشناس ارشد علوم کامپیوتری سیستم‌های هوشمند، مدیرکل آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان.

۳. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، مدرس دانشگاه علمی کاربردی شوشتر.

مقدمه

انسان تنها موجودی است که با هم‌نوعان خود به تبادل نظر می‌پردازد و برای شناخت و حل مشکلات خود با آنان مشورت و از راهنمایی آنان استفاده می‌کند. راهنمایی و مشورت در طول زندگی آدمیان مطرح بوده و آنان با کسانی که مورد قبول و اعتمادشان بوده مشورت می‌کرده‌اند (۱). با توسعه علوم انسانی و رشد علوم رفتاری به راهنمایی و مشاوره به عنوان شاخه‌ای مستقل از علوم رفتاری توجه شد. امروزه راهنمایی و مشاوره به صورت حرفه‌ای یاورانه برای کمک به افرادی است که در رشد، سازگاری، تصمیم‌گیری، روابط خانوادگی، مهارت‌های اجتماعی و شیوه زندگی مشکلاتی دارند و مشاوره به این افراد کمک می‌کند تا راه حل مناسبی برای مشکلات بیابند. بشر امروز در یک دوره پیچیده زندگی می‌کند، یکی از مشخصات این دوره، تخصصی شدن مسائل و وابستگی افراد به یکدیگر برای استفاده از تخصص آنها برای تداوم یک زندگی متعادل است. وظیفه مراکز آموزشی، در آماده کردن کارآموزانی که نیروی انسانی فردا تلقی می‌شوند، برای مواجهه و سازگاری با مقتضیات بازارکار که از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است بسیار حساس و سنگین است.

یکی از مراکز آموزشی که تربیت نیروهای ماهر و متخصص موردنیاز جامعه را برعهده دارد مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای است. آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزشی است که دانش و مهارت‌های عملی مورد نیاز برای کسب و کاری خاص، استخدام یا کسب مهارت و تخصص را ارائه می‌دهد. این نوع آموزش به جنبه‌هایی از آموزش اشاره دارد که به کسب مهارت‌های کاربردی و عملی و دانش علمی پایه درباره شغل منجر می‌شود. به عبارت دیگر، آموزش‌های کاربردی، آموزش‌هایی است که با هدف ارتقاء و انتقال دانش کار، ایجاد مهارت‌ها، افزایش بهره‌وری، روزآمدکردن و ارتقای معلومات و تجربه‌های شاغلان، رشد استعدادهای بارز و فعلیت بخشیدن استعدادهای نهفته برای تصدی مشاغل و حرفه‌های گوناگون انجام می‌شود، تا توانایی افراد را برای انجام دادن کاری که به آنان محول می‌شود به سطح مطلوب برساند (بیهقی و رضوانی، ۱۳۸۳). به این ترتیب مشاوره تحصیلی و شغلی با شناخت کارآموزان در زمینه‌های گوناگون شغلی و تحصیلی می‌تواند آنان را به رشته‌های تحصیلی مناسب راهنمایی کند و آنان را در حل مشکلات یاری دهد.

پیشینه مشاوره و هدایت آموزشی در جهان و ایران

پیش از انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ مسأله شغل و حرفه به طبقه اجتماعی و وضع مادی افراد مربوط می‌شد. به معنی اینکه فرد برای انتخاب شغل باید متناسب به طبقه مشخصی بود و یا اینکه می‌توانست امتیاز احراز شغل معینی را از صنف مربوطه بخرد.

بعد از اینکه اصل مساوات مطرح شد و برخورداری مساوی از مزایای اجتماعی و رسیدن به حرف و مشاغل با شرایط مساوی برای همگان امکان‌پذیر شد، موضوع راهنمایی حرفه‌ای به میان آمد. در آمریکا در سال ۱۹۱۳ انجمن ملی هدایت حرفه‌ای به وجود آمد در این کشور در سال ۱۹۰۸ برای اولین بار راهنمایی حرفه‌ای به وسیله فرانک پارسونز با روش علمی انجام شد.

در اروپا به سال ۱۹۱۴ برای نخستین بار اصطلاح راهنمایی حرفه‌ای در بروکسل در یک کنگره عنوان شد و در اوائل قرن بیستم راهنمایی حرفه‌ای در کشورهای مختلف جهان مطرح شد. کلاپارد در سویس به سال ۱۹۱۴ مرکز راهنمایی حرفه‌ای را تأسیس کرد. در بلژیک از سال ۱۹۱۴ به بعد مراکز راهنمایی حرفه‌ای تأسیس شد.

در فرانسه از سال ۱۹۱۳ مقدمات مطالعه در مسائل راهنمایی حرفه‌ای آغاز شد. در سال ۱۹۲۸ مؤسسه ملی راهنمایی حرفه‌ای در پاریس تأسیس شد. در ایران مسأله راهنمایی از سال ۱۳۳۷ مطرح شد و راهنمایی حرفه‌ای نیز پس از آن مورد توجه قرار گرفت. از سال ۱۳۵۰ برنامه راهنمایی تحصیلی به مرحله اجرا در آمد.

مشاوره تحصیلی قبل از پیروزی انقلاب

در ایران مسأله راهنمایی و مشاوره و تهیه مقدمات آن بین سال‌های ۱۳۳۷ تا ۱۳۵۰ شروع شد و جریان پیدا کرد. از سال‌های ۱۳۳۷ با برگزاری سمینارهای متعددی طرح مشاوره و راهنمایی در آموزش و پرورش مطرح شد و نیز تربیت نیروی مشاوره در دانشگاه‌ها و تهیه ابزار کار مشاوران، دوره‌های کارآموزی ضمن خدمت، تهیه وظایف و طرح و جا انداختن آن از جمله اقدامات بعدی در این دوره بوده است. برای پیشرفت و گسترش این طرح اقدامات متعددی انجام شد. دوره‌هایی ترتیب داده شد تا دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت با برنامه راهنمایی آشنا شوند. اعزام مشاوران به مدارس، تهیه مقالات و بروشورهای مختلف، تهیه پرونده‌های تحصیلی و تربیتی، تهیه پرسشنامه‌های مختلف و ایجاد مراکز مشاوره و راهنمایی در برخی از مراکز استان‌ها از جمله اقداماتی است که در این دوره به عمل آمد.

در سال‌های ۱۳۳۷ و ۱۳۳۸ کنفرانس‌هایی که در مشهد و آبادان تشکیل یافتند، لزوم راهنمایی در مدارس را تأکید کردند. تا اینکه در سال‌های ۱۳۴۴ و ۱۳۴۵ در دانش‌سرای عالی تهران درس مشاوره و راهنمایی جزو دروس رسمی قرار گرفت. از مهر ماه ۱۳۵۰ که اولین کلاس دوره راهنمایی تحصیلی تشکیل شد تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ که انقلاب اسلامی به پیروزی رسید در زمینه اجرای برنامه راهنمایی، فعالیت‌های زیادی صورت گرفت که آشنا ساختن والدین و مربیان و دانش‌آموزان با برنامه‌های مشاوره و راهنمایی به اعزام مشاورین به مدارس، تهیه پرونده تحصیلی، تست و اجرای آنها از آن جمله است.

مشاوره تحصیلی بعد از پیروزی انقلاب

پس از پیروزی انقلاب اسلامی برنامه راهنمایی با توجه به اهداف جدید مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت و نتیجه آن سیستم معلم - مشاور بود که هم به تدریس و هم به مشاوره می‌پرداختند. پس از مدتی برای تهیه هدف‌های هماهنگ با اهداف انقلاب برنامه راهنمایی و مراکز مشاوره حذف و تحلیل شد و به جای آن طرح مربیان پرورشی با عنوان متولیان انقلاب در مدارس طرح‌ریزی و اجرا شد. این طرح به تدریج مسئولان را متوجه نیاز به مشاوره و راهنمایی در مدارس کرد. تا اینکه در سال ۱۳۶۴ هسته‌های مشاوره و راهنمایی مجدداً در مناطق آموزش و پرورش تأسیس شد. در حال حاضر برنامه‌های مشاوره‌ای مدارس به سمت تخصصی شدن و خدمات مشاوره‌ای سوق داده شده‌است و طرح‌هایی چون «طرح احیا نقش مشاوره‌ای معلمان» در حال اجرا است.

مشاوره تحصیلی در زمینه انتخاب رشته و راهنمایی شغلی

در این زمینه مشاور به دانش‌آموز کمک می‌کند با اطلاع از ویژگی‌ها و شرایط خود، رشته‌ها و شرایط جامعه تصمیم مناسبی در مورد انتخاب رشته تحصیلی اش اتخاذ کند. چنین فرایندی چه در سال اول دبیرستان و برای انتخاب رشته تحصیلی دوره متوسطه صورت بگیرد و چه برای انتخاب رشته دانشگاهی تفاوت چندانی نمی‌کند. آشنایی مشاور با ویژگی‌ها و مقررات موجود مربوط به هر دوره (متوسط یا دانشگاهی) بسیار حائز اهمیت است. مشاور تلاش می‌کند علاوه بر اینکه مراجع را از جنبه‌های مختلف هوشی، استعداد و علایق شناسایی می‌کند، این شناخت را با شناخت‌های خود دانش‌آموز در هم می‌آمیزد و با در نظر گرفتن مقررات بیرونی و شرایط ویژه جامعه اقدام به تصمیم‌گیری کند.

ضرورت سنجی مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به... ۱۱

ویژگی‌های خود دانش‌آموز که باید شناسایی شوند عبارتند از: میزان بهره‌ی هوشی، نمرات تحصیلی او، تعیین نقاط قوت و ضعف او در دروس مختلف، بررسی علایق و استعدادها و در زمینه‌ی رشته‌ها و مشاغل. برای اینکار گاهی مشاور از آزمون‌هایی چون تست هوش، آزمون رغبت‌سنج و آزمون‌های سنجش استعداد کمک می‌گیرد. از سوی دیگر، باید دانش‌آموز شناخت کاملی نیز از خود رشته‌ی تحصیلی به‌دست آورد. اینکه چه دروسی در آن مطالعه می‌شوند و آینده‌ی شغلی آن چیست؟

هدف پژوهش

با توجه به اینکه در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای مانند بسیاری از مراکز آموزشی موضوع مشاوره و هدایت آموزشی کارآموزان برای دستیابی به فرصت‌های شغلی مناسب نادیده گرفته شده است، در این پژوهش ابتدا لزوم مشاوره و هدایت آموزشی و در ادامه الگوی مشاوره و هدایت آموزشی مناسب در محورهای هدف، شکل نظام و طول دوره، محتوای درسی و روش‌ها و فنون مشاوره در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای بررسی خواهد شد. بنابراین، هدف پژوهشگران در این پژوهش پیدا کردن پاسخ به این سؤال است " آیا مشاوره و هدایت آموزشی برای کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان ضرورت دارد؟ و در صورت ضرورت، مشخصه‌ها و محتوای درسی آن چیست؟ در همین راستا برای سؤال‌های فرعی زیر پاسخ مناسبی پیدا خواهد شد:

سؤالات پژوهش

۱. آیا کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان از نیازهای بازار کار آگاهی دارند؟
۲. آیا از دیدگاه مربیان، کارآموزان مراکز فنی و حرفه‌ای استان خوزستان به مشاوره و هدایت آموزشی برای دستیابی به فرصت‌های شغلی مناسب نیاز دارند؟
۳. هدف مشاوره و هدایت آموزشی از دیدگاه مربیان در مراکز فنی و حرفه‌ای استان خوزستان چیست؟
۴. شکل و نظام برنامه‌ی دوره‌ی مشاوره و هدایت آموزشی از دیدگاه مربیان چگونه است؟
۵. محتوای درسی مناسب برای مشاوره و هدایت آموزشی مراکز فنی و حرفه‌ای با توجه به نیازهای بازار کار از دیدگاه مربیان و کارآموزان چیست؟

۶. مناسب‌ترین فنون مشاوره و هدایت آموزشی در مراکز فنی و حرفه‌ای از دیدگاه مربیان کدام‌اند؟

روش‌شناسی

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی است. زیرا نتیجه آن در تدوین برنامه درسی مشاوره و هدایت آموزشی برای مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای کاربرد دارد و از نظر روش گردآوری داده‌ها، با توجه به اینکه به دنبال ارزیابی و قضاوت در مورد وضعیت موجود است و وضعیت موجود را توصیف می‌کند، پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی است.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

تمام مربیان و کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان همدان جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می‌دهند. از جامعه مورد مطالعه ۲۴۰ نفر (شامل ۲۰۰ نفر کارآموز و ۴۰ نفر مربی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان) با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند.

برای اندازه‌گیری متغیرهای این پژوهش، از دو پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شده است. پرسشنامه اول پرسشنامه کارآموزان است، که شامل ۶۰ سؤال و برای سنجش میزان آگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار تنظیم شده است. پرسشنامه دوم، پرسشنامه مربیان است که آن هم ۷۰ سؤال می‌باشد و برای تعیین الگوی آموزشی مطلوب تهیه شده است. این پرسشنامه بر اساس بررسی وضعیت موجود و با توجه به جدیدترین اطلاعات و یافته‌های نظری مشاوره و هدایت آموزشی به صورت سؤال‌های بسته پاسخ طراحی شده است. برای تعیین روایی محتوا و صوری ابزار اندازه‌گیری از دیدگاه مربیان و صاحب‌نظران استفاده شده است. میزان پایایی پرسشنامه این پژوهش به وسیله نرم‌افزار SPSS و از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. میزان پایایی پرسشنامه اول برابر ۰/۸۵ و میزان پایایی پرسشنامه دوم برابر ۰/۷۸. به دست آمده است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و پاسخ به سؤال‌های پژوهش، ابتدا از طریق آمار توصیفی به استخراج فراوانی و درصد فراوانی و محاسبه میانگین و انحراف استاندارد پرداخته شد و در ادامه تفاوت بین برخی متغیرهای پژوهش و معنادار بودن آنها با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای یک متغیره تعیین شد. فرض پژوهشگر این بوده است: میانگین محاسبه شده بیش‌تر یا مساوی ۴,۵ است. $H_1: \mu \geq 4,5$ سطح قضاوت معناداری و

ضرورت سنجی مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به... ۱۳

تفاوت در این پژوهش همه به صورت $(P < 0,05)$ است. کلیه کارهای آماری با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد.

یافته‌های پژوهش

بر اساس اطلاعات به دست آمده از مجموع کل ۲۰۰ نفر پاسخگو از بین کارآموزان، ۶۷,۵ درصد مرد و ۳۲,۵ درصد زن بوده‌اند که از این تعداد ۴۵,۶ درصد از کمک‌های مشاوره و هدایت آموزشی استفاده برده‌اند و ۵۴,۴ درصد از کمک‌های مشاوره و هدایت آموزشی استفاده نکرده‌اند. بر اساس داده‌های پژوهش از مجموع کل ۴۰ نفر پاسخگو از بین مریبان، ۴۳,۳ درصد زن و ۶۵,۷ درصد مرد بوده‌اند. به این ترتیب هر یک از سؤال‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد:

۱. آیا کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان از نیازهای بازارکار آگاهی دارند؟

جدول (۱) آزمون معنی‌داری میزان آگاهی کارآموزان از نیازهای بازارکار

ملاک آزمون: ۴,۵			انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه
سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره t آزمون			
۰,۰۰۱	۵۲	۱,۲۱	۰,۸۱	۳,۲۵	جاگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار

با توجه به جدول فوق مشخص است میانگین آگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار ۳,۲۵ است که مقداری کمتر از متوسط است. همچنین با در نظر گرفتن مقدار آماره آزمون $t (۱,۲۱)$ و t بحرانی $(۱,۹۶)$ است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان بیان کرد میانگین آگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار کمتر از ۴,۵ است. یعنی آگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار در حد زیاد نیست.

۲. آیا از دیدگاه مریبان، کارآموزان مراکز فنی و حرفه‌ای استان خوزستان به مشاوره و هدایت آموزشی برای دستیابی به فرصت‌های شغلی مناسب نیاز دارند؟

جدول (۲). آزمون معنی‌داری میزان ضرورت مشاوره و هدایت آموزشی از دیدگاه مربیان

ملاک آزمون: ۴,۵			انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه
سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره آزمون t			
۰,۰۰۳	۲۱	۴,۲۵۳	./۴۵	۴,۸۰	ضرورت مشاوره و هدایت آموزشی

با توجه به جدول فوق مشخص است با میانگین ۴,۸۰ بیش‌تر از حد متوسط بر مشاوره و هدایت آموزشی تأکید شده است. همچنین با در نظر گرفتن مقدار آماره آزمون t (۴,۲۵۳) و درجه آزادی (۲۱) بزرگ‌تر از t بحرانی (۳,۶۵) است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان بیان کرد میانگین نیاز به مشاوره و هدایت آموزشی بیشتر از ۴,۵ است. یعنی در حد زیادی مشاوره و هدایت آموزشی ضرورت دارد.

۳. هدف مشاوره و هدایت آموزشی در مراکز فنی و حرفه‌ای استان خوزستان از دیدگاه مربیان چیست؟

ملاک آزمون: ۴,۵			انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه
سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره آزمون t			
۰,۰۰۱	۲۴	۴,۴۱۲	./۴۱	۴,۷۴	اهداف مشاوره و هدایت آموزشی

همان‌طور که در جدول ۳ مشخص است، مربیان با میانگین ۴,۷۴ هدف‌های تعیین‌شده برای مشاوره و هدایت آموزشی را تا حد زیادی تأیید کرده‌اند. با توجه به این‌که مقدار آماره آزمون ۴,۴۱۲ و درجه آزادی ۲۴ در سطح معناداری ۰,۰۰۲ بزرگ‌تر از t بحرانی است، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت میانگین هدف‌های مشاوره و هدایت آموزشی از دیدگاه مربیان بیش‌تر از ۴,۵ است. یعنی اهداف مطرح‌شده برای مشاوره و هدایت آموزشی در حد زیاد و خیلی‌زیاد مورد تأیید مربیان بوده است.

۴. شکل و نظام برنامه دوره مشاوره و هدایت آموزشی از دیدگاه مربیان چگونه است؟

ضرورت سنجی مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به... ۱۵

یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که ارائه درس مشاوره و هدایت آموزشی برای دستیابی به فرصت‌های شغلی مناسب به عنوان یک دوره مجزای تحصیلی با ۹۲,۵ درصد سطح خیلی‌زیاد و زیاد مورد توافق مربیان مراکز فنی و حرفه‌ای است. همچنین ۸۹,۲ از مربیان با ارائه درس مشاوره و هدایت آموزشی به عنوان چند واحد درسی در کنار درس‌های دیگر در سطح خیلی‌زیاد و زیاد توافق دارند. مربیان با ارائه هر یک از مفاهیم مشاوره و هدایت آموزشی به عنوان قسمتی از سرفصل درس‌ها با ۷۴,۵ درصد سطح خیلی‌زیاد و زیاد توافق دارند. همین‌طور مربیان با ارائه درس مشاوره و هدایت آموزشی به مدت ۳۴ ساعت و به صورت دو واحد درسی با ۶۵,۲ درصد سطح خیلی‌زیاد و زیاد موافقت می‌کنند.

۵. محتوای درسی مناسب برای مشاوره و هدایت آموزشی مراکز فنی و حرفه‌ای با توجه به نیازهای بازار کار از دیدگاه مربیان و کارآموزان چیست؟

جدول (۴). آزمون معنی‌داری میانگین محتوای درسی مناسب از دیدگاه مربیان و کارآموزان

تفاوت میانگین بین دو گروه			ملاک آزمون: ۴,۵			انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه
			سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره آزمون t			
سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره آزمون t	۰,۰۰۰	۲۴	۴,۴۱۲	۰,۰۲۱	۴,۵۴	مربیان
۰,۰۰۱	۷۸	۱,۵۲	۰,۰۰۲	۵۴	۴,۳۲۱	۰,۱۲۴	۴,۶۵	کارآموزان

با توجه به جدول فوق مشخص است که مربیان با میانگین ۴,۵۴ و کارآموزان با میانگین ۴,۶۵ محتوای درسی پیشنهادشده برای درس مشاوره و هدایت آموزشی را تأیید کرده‌اند و با توجه به این‌که مقدار آماره آزمون در هر دو گروه در سطح معناداری ۰,۰۵ بزرگ‌تر از t بحرانی یعنی ۱,۹۶ است. بنابراین، با اطمینان ۹۵ درصد میانگین محتوای درسی پیشنهادی برای درس مشاوره و هدایت آموزشی در هر دو گروه با بیش‌تر از ۴,۵ تأیید شده است و در حد خیلی‌زیاد و زیاد مورد تأیید است. با توجه به تفاوت بین میانگین دو گروه که ۱,۵۲ و از t بحرانی ۱,۹۶ کوچک‌تر است، بین میانگین‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد و هر دو گروه در مورد محتوای درسی مشاوره و هدایت آموزشی توافق دارند.

۶. مناسب‌ترین فنون مشاوره و هدایت آموزشی در مراکز فنی و حرفه‌ای از دیدگاه مربیان کدام‌اند؟

جدول (۵). آزمون معنی‌داری میانگین روش‌ها و فنون مشاوره و هدایت آموزشی از دیدگاه مربیان

ملاک آزمون: ۴,۵			انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه
سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره آزمون t			
۰,۰۰۴	۳۲	۳,۲۱۰	۰,۲۵۳	۴,۶۱	فنون مشاوره و هدایت آموزشی

همان‌طور که در جدول فوق مشخص است، مربیان با میانگین ۴,۶۱ روش‌ها و فنون پیشنهادی برای مشاوره و هدایت آموزشی کارآموزان برای دستیابی به فرصت‌های شغلی مناسب را تأیید کرده‌اند. با توجه به مقدار آماره آزمون ۳,۲۱۰ با درجه آزادی ۳۲ و سطح معناداری ۰,۰۰۴ که بزرگ‌تر از t بحرانی ۱,۹۶ است، می‌توان نتیجه گرفت با احتمال ۹۵ درصد روش‌ها و فنون مشاوره و هدایت آموزشی پیشنهاد شده مورد تأیید مربیان است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی ضرورت مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به فرصت‌های شغلی مطلوب از سوی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان و ارائه الگوی مناسب مشاوره و هدایت تحصیلی با تکیه بر نظر خبرگی متخصصان انجام شد و نتایج زیر به‌دست آمد:

۱. میانگین آگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار ۳,۲۵ است که مقداری کمتر از متوسط است. همچنین با در نظر گرفتن مقدار آماره آزمون t (۱,۲۱) (۵۹) کمتر از t بحرانی (۱,۹۶) است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان بیان کرد میانگین آگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار کمتر از ۴,۵ است. یعنی آگاهی کارآموزان از نیازهای بازار کار در حد زیاد نیست.

زندگی، ۱۳۶۹ در پژوهش بر روی یک هزار نفر دانش‌آموز دبیرستانی دختر و پسر رشته‌های علوم تجربی و ریاضی - فیزیک حاکی نشان داد که ۷۸/۳ درصد دانش‌آموزان علاقه‌مند به شرکت در گروه‌های راهنمایی و مشاوره تحصیلی شغلی بوده‌اند. همچنین

ضرورت سنجی مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به... ۱۷

در برآورد دیگری از دانش‌آموزان، مشخص شد که قریب ۴۵/۴۹ درصد محصلان به رشته تحصیلی - شغلی دوم برای خود نیندیشده‌اند. این امر حاکی از عدم انعطاف‌پذیری در برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی و اشاره به وظیفه اصلی نظام آموزشی است که باید نوجوانان را در درک وجودی خویش و واقعیت‌های موجود یاری کند.

پریدیهر - راث و نت^۱ نیز در پژوهشی پیرامون پیشرفت شغلی ۲۸۰۰۰ دانش‌آموز (۱۹۷۳) پی بردند که قریب ۳/۴ درصد دانش‌آموزان دبیرستان در زمینه برنامه‌ریزی شغلی احتیاج به کمک دارند. آگاهی اندک دانش‌آموزان در مورد گزینه‌های شغلی و فرایند برنامه‌ریزی شغلی، نشان می‌دهد که وقت و توان زیادی به‌صورت تردید و سردرگمی به هدر می‌رود و این امر به صورت از دست دادن مشاغل، کاهش تولید و بیگانگی فرد، تأثیر مستقیمی بر اجتماع باقی می‌گذارد.

۲. میانگین ۴,۸۰ بیش‌تر از حد متوسط بر مشاوره و هدایت آموزشی تأکید شده است. همچنین با در نظر گرفتن مقدار آماره آزمون t (۴,۲۵۳) و درجه آزادی (۲۱) بزرگ‌تر از t بحرانی (۳,۶۵) است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان بیان کرد میانگین نیاز به مشاوره و هدایت آموزشی بیشتر از ۴,۵ است. یعنی در حد زیادی مشاوره و هدایت آموزشی ضرورت دارد و با نتایج پژوهش غنی فر، ۱۳۸۶ همسو است. بری فیلد^۲ در تحقیق خود (۱۹۴۸)، نتیجه گرفته است افرادی که پیش از انتخاب شغل، درباره مشاغل متعدد اطلاعات وسیعی داشتند، در مقایسه با کسانی که فاقد چنین اطلاعاتی بودند مشاغل مناسب‌تری انتخاب کرده‌اند. همین تحقیق نشان می‌دهد افرادی که از طریق شرکت در گروه، موفق به شناسایی مشاغل و انتخاب شغل خود شده‌اند، در مقایسه با کسانی که بدون داشتن اطلاعات کافی، شغلی را برگزیده‌اند در حل مشکلات خود موفق‌تر هستند و نیز رضایت بیشتری از شغل انتخابی خود دارند. همچنین، این افراد خودشناسی بهتر و دقیق‌تری نسبت به کسانی دارند که در چنین گروهی شرکت نداشته‌اند.

۳. مریان با میانگین ۴,۷۴ هدف‌های تعیین‌شده برای مشاوره و هدایت آموزشی را تا حد زیادی تأیید کرده‌اند. با توجه به این‌که مقدار آماره آزمون t (۴,۴۱۲) و درجه آزادی ۲۴ در سطح معناداری ۰,۰۰۲ بزرگ‌تر از t بحرانی است در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت میانگین هدف‌های مشاوره و هدایت آموزشی از دیدگاه مریان بیش‌تر از

۱. Prediyer, Roth and Neth

۲. Brayfield

۴,۵ است. یعنی اهداف مطرح شده برای مشاوره و هدایت آموزشی در حد زیاد و خیلی زیاد مورد تأیید مربیان بوده است که با پژوهش زندی پور، ۱۳۸۵ همسو می باشد.

۴. یافته های پژوهش بیانگر آن است که ارائه درس مشاوره و هدایت آموزشی برای دستیابی به فرصت های شغلی مناسب به عنوان یک دوره مجزای تحصیلی با ۹۲,۵ در سطح خیلی زیاد و زیاد مورد توافق مربیان مراکز فنی و حرفه ای است. همچنین ۸۹,۲ از مربیان با ارائه درس مشاوره و هدایت آموزشی به عنوان چند واحد درسی در کنار درس های دیگر در سطح خیلی زیاد و زیاد توافق دارند و مربیان با ارائه هر یک از مفاهیم مشاوره و هدایت آموزشی به عنوان قسمتی از سرفصل درس ها با ۷۴,۵ در سطح خیلی زیاد و زیاد توافق دارند. همین طور مربیان با ارائه درس مشاوره و هدایت آموزشی به مدت ۳۴ ساعت و به صورت دو واحد درسی با ۶۵,۲ در سطح خیلی زیاد و زیاد موافقت.

۵. مربیان با میانگین ۴,۵۴ و کارآموزان با میانگین ۴,۶۵ محتوای درسی پیشنهاد شده برای درس مشاوره و هدایت آموزشی را تأیید کرده اند و با توجه به این که مقدار آماره آزمون در هر دو گروه در سطح معناداری ۰,۰۵ بزرگتر از t بحرانی یعنی ۱,۹۶ است. بنابراین، با اطمینان ۹۵ درصد میانگین محتوای درسی پیشنهادی برای درس مشاوره و هدایت آموزشی در هر دو گروه با بیش تر از ۴,۵ تأیید شده است و در حد خیلی زیاد و زیاد مورد تأیید است. با توجه به تفاوت بین میانگین دو گروه که ۱,۵۲ و از t بحرانی ۱,۹۶ کوچک تر است، بین میانگین ها تفاوت معناداری وجود ندارد و هر دو گروه در مورد محتوای درسی مشاوره و هدایت آموزشی توافق دارند.

یکی از اصول پذیرفته شده روان شناسی پرورشی این است که بهترین زمان یادگیری هر چیز درست پیش از آغاز استفاده و پرداختن بدان است، زیرا در آن موقع، علائق فرد در بالاترین حد خود است و خطر کهنه و منسوخ شدن دانش او در حداقل امکان قرار دارد. از این رو، زمان مناسب برای کمک و راهنمایی شغلی به منظور اخذ تصمیم مناسب، پیش از موقعی است که تعداد زیادی از کارآموزان به انواع اطلاعات نیاز دارند و خواهان آن هستند. در نظام جدید متوسطه، جایگاه خدمات راهنمایی و مشاوره مشخص شده است و در کنار آن، کتابی به نام آشنایی با برنامه ریزی تحصیلی - شغلی با ارزش ۲ واحد درسی برای سال اول نظری در نظر گرفته شده است. بخش عمده ای از درس با هدف آشنایی دانش آموز با سه محور اصلی «خودشناسی»، «حرفه شناسی» و «توانایی تصمیم گیری و برنامه ریزی برای آینده» مطرح شده است. ارائه درس با روش های معمول که به طور عمده متکی بر حافظه است، اهداف مورد نظر را تأمین

ضرورت سنجی مشاوره و هدایت آموزشی در دستیابی به... ۱۹
نمی‌کند، بلکه چنان‌که در طرح درس آمده است، الگوی راهنمایی و مشاوره گروهی را دارد:

۱. ارائه اطلاعات کافی در مورد رشته‌های تحصیلی، شرایط و نحوه ادامه تحصیلی آنها؛

۲. اختصاص یک ساعت مشخص کلاسی برای ارائه اطلاعات تحصیلی - شغلی؛

۳. کمک در زمینه شناخت هر چه بیشتر توانایی‌ها، علایق و استعدادها و امکانات شخصی - محیطی؛

۴. ایجاد رغبت و علاقه تحصیلی - شغلی، ارائه آگاهی از رشته‌های تحصیلی با شغل ناشناخته برای محصلان؛

۵. ارائه کتب اطلاعات شغلی در زمینه مزایا و محدودیت‌های مشاغل، شرایط ورود، میزان درآمد و ترفیع، مشکلات و نیازمندی‌های کاری، چشم‌انداز بازار کار، و نیاز جامعه به این مشاغل در آینده.

۶. مریدان با میانگین ۴,۶۱ روش‌ها و فنون پیشنهادی برای مشاوره و هدایت آموزشی کارآموزان برای دستیابی به فرصت‌های شغلی مناسب را تأیید کرده‌اند. با توجه به مقدار آماره آزمون ۳,۲۱۰ با درجه آزادی ۳۲ و سطح معناداری ۰,۰۰۴ که بزرگ‌تر از t بحرانی ۱,۹۶ است، می‌توان نتیجه گرفت با احتمال ۹۵ درصد روش‌ها و فنون مشاوره و هدایت آموزشی پیشنهاد شده مورد تأیید مریدان است.

فرشاد، ۱۳۷۱، در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر برنامه راهنمایی و مشاوره در انتخاب رشته‌های تحصیلی، به‌ویژه رشته‌های فنی که بر روی ۱۲۰ نفر از دانش‌آموزان پسر سال سوم راهنمایی تهران» انجام داد و نتایج تحقیق نشان داد که بدون وجود برنامه راهنمایی و مشاوره در مدارس راهنمایی، نمی‌توان اطلاعات تحصیلی به دانش‌آموزان داد و برنامه راهنمایی و مشاوره در میزان تمایل آزمودنی‌ها به انتخاب رشته‌های فنی مؤثر بوده است.

الگوی آموزشی پیشنهاد شده

الگوی آموزشی که در اینجا ارائه می‌شود، برگرفته از نتیجه پژوهش و حاصل ارزیابی مریدان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای از الگوی پیشنهاد شده است.

عنوان درس: مشاوره و هدایت تحصیلی

نوع درس: نظری - عملی
تعداد واحد: ۲ واحد (۳۴ ساعت)

اهداف آموزشی

مشاوره و هدایت کارآموزان برای دستیابی به فرصت‌های شغلی مطلوب، آگاهی از نیازهای بازارکار، افزایش توانایی ارتباط با بازارکار، آشنایی با فرصت‌های شغلی موجود، توانایی کارآموزان در تدوین طرح کسب و کار و راه‌اندازی کسب و کار متناسب با علایق خود و نیازهای جامعه

محتوای درسی

در برنامه آموزشی مورد نظر، محتوای درسی مشاوره و هدایت تحصیلی در چهار سطح باید ارائه شود:

سطح ۱. مهارت و توانایی ارتباط با بازار کار

سطح ۲. آشنایی با فرصت‌های شغلی مطلوب

سطح ۳. مهارت‌های حل مسئله و خلق ایده

سطح ۴. تدوین طرح کسب و کار و آماده شدن برای ورود به بازار کار

این محتوای درسی به صورت جزئی‌تر عبارت است از: خلاقیت، کارآفرینی، نیاز بازارکار، شناخت فرصت‌ها، مهارت‌های حل مسأله، مخاطره‌پذیری، ایده کسب و کار، طرح کسب و کار، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های مدیریتی، مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت، ارائه کتب اطلاعات شغلی در زمینه مزایا و محدودیت‌های مشاغل، شرایط ورود، میزان درآمد و ترفیع، مشکلات و نیازمندی‌های کاری، چشم‌انداز بازار کار و نیاز جامعه به این مشاغل در آینده.

روش‌های تدریس

روش‌ها و فنون مشاوره برای درس مشاوره و هدایت تحصیلی به ترتیب اولویت شامل: روش حل مسأله، کارگاه آموزشی، گردش علمی، آموزش گروهی و مباحثه گروهی و نوشتن طرح کسب و کار جدید و سخنرانی می‌باشد.

منابع

- فرشاد، م. (۱۳۷۱). بررسی تأثیر برنامه راهنمایی و مشاوره در انتخاب رشته‌های تحصیلی به‌ویژه رشته‌های فنی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تهران.
- زندى پور، ط. (۱۳۶۹). بررسی زندگی تحصیلی - شغلی، کرج، نادى.
- کریستیانى، ج. (۱۳۷۴). روان‌شناسی مشاوره. نظریه‌ها و اهداف، ترجمه رضا فلاحی و محسن حاجیلو، تهران، رشد.
- شترتزر، و. اصول راهنمایی، ترجمه علی شریعتمداری، اصفهان، مشغل، ۱۳۵۲.
- شفیع‌آبادی، ع. (۱۳۷۴). راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای و نظریه‌های انتخاب شغل، تهران، رشد.
- شفیع‌آبادی، ع. (۱۳۸۱). فنون و روش‌های مشاوره، تهران، نشر ترمه، چاپ پنجم، ص ۳۲.
- بورس، ج؛ ویل، م و کالهن، ل. (۱۳۸۰). الگوهای تدریس ۲۰۰۰. ترجمه محمدرضا بهرنگی، تهران: کمال تربیت.
- زندى پور، ط. (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی، وزارت آموزش و پرورش، چاپ دوازدهم، ص ۲۹.

Accreditation & quality assurance in vocational education and training;luxemburg;publication office of the european union;۲۰۰۹

Eqavet,european quality assurance in vocational education and training;eqavet indicators toolkit;۲۰۱۰-۲۰۱۱

Qualitätsrahmen für die berufsausbildung ;ig-metal;ressort bildung und qualifizierungspolitik; ۲۰۰۹